

EXPERIENȚA INTERNAȚIONALĂ ÎN EVALUAREA ȘI ACREDITAREA ACTIVITĂȚII ȘTIINȚIFICE

M. Pișcenco,

Academia de Studii Economice din Moldova

Procedura de acreditare, practic, este adoptată în toată lumea, deși în diferite țări a căpătat formă diferită, în funcție de condițiile socio-culturale, tradițiile istorice și problemele actuale. Evaluarea și acreditarea organizațiilor științifice se realizează în majoritatea țărilor din Europa, Japonia și SUA. În țările CSI, așa ca Rusia, Ucraina, Kazahstan, Belarus, Uzbekistan etc., de asemenea sunt dezvoltate într-o măsură sau alta principiile de evaluare și acreditare a activității științifice.

Germania este lider printre țările Uniunii Europene atât după cheltuielile privind lucrările de cercetare, experimentare și de construcție (LCEC), cât și după cantitatea și calitatea noilor elaborări. Masivul de bază al LCEC din această țară se produce în institutele de cercetări, grupate sub egida comunităților științifice – în numele lui M. Plank, Gelmgoț, Fraungofer și Leibniț, precum și în universități (în total 350, din care 79 private). *Evaluarea instituțiilor de cercetare* are loc pe calea efectuării unor controale regulate din partea reprezentanților grupelor de experți (în componența lor intră nu numai specialiști germani, dar și străini) cu aplicarea indicatorilor statistici.

Există câteva criterii de bază ale evaluării activității institutelor științifice și de cercetare. În primul rând, orientarea inovativă a programului de cercetare științifică a institutului. În continuare, participarea instituției de cercetare științifică la conferințe, numărul de publicații ale savanților, numărul de brevete nu numai înregistrate în mod adecvat, dar care aduc colectivului institutului dividende. În procesul de evaluare, se ia în considerare neapărat și atragerea la lucrările în comun a partenerilor din alte organizații (sau a mijloacelor lor financiare), interacțiunea cu diferite instituții, universități, colaborarea cu specialiști de peste hotare. Are importanță și reputația instituției respective la nivel național și internațional [8]. Printre *principiile de bază ale procedurii de evaluare* în Germania pot fi menționate următoarele: scopul-țintă (adică îmbunătățirea LCEC), deschiderea, transparența și accesibilitatea

rezultatelor pentru comunitate. La depistarea semnelor de ineficiență, comisia de experți propune un complex de recomandări referitoare la lichidarea lor. Dacă în termenul stabilit recomandările nu se îndeplinesc, institutul este lipsit de statutul de membru al comunității date, ceea ce duce la izolarea lui financiară și la faliment.

Fondat în 1939, Centrul național de cercetări științifice al Franței (Centre national de la recherche scientifique - CNRS) astăzi constituie cea mai mare organizație de cercetări științifice din Europa. Aceasta este o structură de stat, condusă de Ministerul științei din Franța. CNRS efectuează anual analiza stării laboratoarelor și a calității realizării proiectelor. În cazul unei evaluări nesatisfăcătoare a calității lucrului, laboratorul nu se închide, dar pur și simplu este lipsit de statutul de membru al CNRS și de accesul la proiectele lui. Aceasta duce atât la consecințe financiare, cât și de reputație. Laboratorul respectiv nu va primi comenzi de stat, iar colaboratorii săi nu vor fi invitați la conferințe internaționale de prestigiu și nu vor avea posibilitatea să depună cereri pentru obținerea granturilor.

În SUA, centrele de cercetare științifică de stat se numesc FFRDC (Federally Funded Research and Development Center). Denumirile individuale pot fi foarte diferite: fond, institut, centru, laborator. În prezent, există mai bine de 40 de centre de cercetări științifice pe lângă nouă departamente de stat (de exemplu, laboratoare naționale, institutul național al sănătății, centre de cercetări științifice în domeniul apărării, ocrotirii sănătății, energeticii etc.). Pentru evaluarea activității științifice se desfășoară controale anuale ale centrelor cu aplicarea indicatorilor statistici. La stabilirea unei calități nesatisfăcătoare a lucrărilor, centrul se închide, patrimoniul de stat se lichidează, iar proprietatea intelectuală se redistribuie conform contractelor.

Constituind un instrument important al politicii științifice, evaluarea în sfera științei și a activității tehnico-științifice din țările dezvoltate se desfășoară cu atragerea largă a comunității științifice.

Evaluarea, efectuată de organele de stat, este orientată, în primul rând, spre determinarea eficienței activității instituțiilor, precum și spre pronosticarea rentabilității realizării proiectelor. Statul fiecărei țări este nevoit să elaboreze propria politică științifică în domeniul activității, ceea ce este condiționat de specificul țării date și particularitățile de stabilire a nivelului necesar de dotări pentru cercetările și elaborările științifice (CEȘ).

În majoritatea țărilor ce realizează LCEC există propriile reguli de evaluare [7]. Totodată, pentru toate țările este comună utilizarea întregului set de indicatori cantitativi și calitativi de evaluare a activității științifice. La indicatorii calitativi se referă *metoda evaluărilor de expert, iar cei cantitativi se bazează pe analiza biblio-metrică (sciintometrică)* [4]. Rezultatele analizei sciintometrice reprezintă indicii obiectivi de dezvoltare a științei. Aici se țin cont de indicatori obiectivi ca: numărul de publicații, citarea acestora, impact-factorul al revistei științifice, numărul de granturi autohtone și internaționale primite, participarea la colaborări științifice internaționale și în componența colegiilor de redacție ale revistelor științifice [5,6]. Anume acest ansamblu de indicatori este pus la baza evaluării activității cercetătorilor, colectivelor și organizațiilor științifice în țările dezvoltate ale lumii. Folosirea criteriilor cantitative pentru stabilirea eficienței activității științifice a profesorilor și savanților din SUA și Europa se consideră o normă unanim acceptabilă [1].

Desigur, indicatorii sciintometrici cantitativi sunt utilizați foarte pe larg și în angajarea la lucru a profesorilor și colaboratorilor științifici, și la examinarea cererilor pentru obținerea granturilor. Dar toți acești indici cantitativi servesc numai drept sursă de informație primară despre savant (sau colectiv științific) și randamentul său științific și productiv. De aceea, fără a lua în considerare că indicii respectivi sunt foarte importanți pentru angajare, noi granturi, extinderea sau stoparea finanțării, ei nu pot substitui indicii calitativi - evaluările de experți, desfășurate și argumentate, și deciziile colegiale ale comisiilor de experți. Iudjin Garfield nu o dată prevenea că indicatorii cantitativi constituie doar un instrument de evaluare, dar decisivă totdeauna trebuie să rămână opinia experților.

Evaluarea activității științifice în țările dezvoltate se realizează de către comisii de expert, în componența cărora intră manageri cu experiență și savanți cu renume mondial. La fiecare doi-trei ani componența comisiilor se înnoiește complet, iar față de membrii acestora se înaintează cerințe înalte. Există diferite păreri și cu privire la formarea grupelor de experți, ce coincid numai în faptul că aceasta este una dintre cele mai puțin studiate probleme care, ca nimeni alta, este condiționată foarte puternic de factori psihologici și sociali. La o examinare a ei mai detaliată, se pot delimita trei sarcini ce pot fi soluționate de sine stătător, apărute în legătură cu specificul procesului însuși de expertiză. În primul rând, aceasta este selectarea inițială a candidaților în experți. Aceștia pot fi doar specialiștii capabili să găsească răspunsuri la probleme complicate sprijinindu-se nu numai pe cunoștințele lor, dar și pe o experiență profesională bogată și intuiție profundă. Într-al doilea rând, este necesar a evalua utilitatea profesionistă a experților. Prin utilitate profesionistă se înțelege gradul de competență a expertului. În plus, se pune sarcina unei eventuale evidențe mai complete a tuturor calităților ce trebuie să le posedă un expert, dar care nu se supun unei măsurări directe [2]. Totalitatea calităților de bază pe care trebuie să le posedă un expert „ideal” poate fi următoarea [3]:

- creativitatea, adică capacitatea de rezolvare a sarcinilor creative, metoda de soluționare a cărora este complet sau incomplet necunoscută;
- euristicitatea, adică capacitatea de a vedea și conștientiza problemele neclare;
- intuiția, adică capacitatea de a trage concluzii privind obiectul cercetat fără a conștientiza calea de mișcare a gândului spre această concluzie;
- predicatabilitatea, adică capacitatea de a prevedea sau a simți starea viitoare a obiectului cercetat;
- independența, adică capacitatea de a contrapune opinia proprie părerii majorității;
- multilateralitatea, adică capacitatea de a vedea problema din mai multe puncte de vedere;
- constructivitatea, adică capacitatea de a oferi recomandări practice.

În al treilea rând, deseori în expertiză trebuie implicată nu numai o grupă de experți, ci mai multe. Această necesitate apare sau din cauza unui volum mai mare de materiale prezentate pentru expertiză, sau a complexității vădite a problemelor

abordate, iar uneori în legătură cu tendința spre atingerea unui grad înalt de *obiectivitate și independență a expertizei*.

Una dintre cele mai vulnerabile și discutabile probleme a științei constă în modalitatea de evaluare a eficienței activității institutelor astfel, încât să fie închise cele slabe și pe banii „eliberați” să fie susținute cele puternice. Scopul primordial al sistemului în vigoare de evaluare și acreditare este consolidarea activității științifice a lor. În cadrul evaluării apar diferite situații, de exemplu, referitoare la închiderea sau reorganizarea unui sau altui laborator, secție, a însăși instituției. Cum de efectuat corect și cât mai puțin traumatic pentru acestea procedura respectivă? Se poate, oare, lichida nuanța negativă a procesului evaluării, prefăcându-l într-un instrument de perfecționare a activității dintr-un domeniu sau altul?

Într-o măsură mai mare sau mai mică, asemenea probleme au preocupat, la timpul său, comunitățile științifice din multe țări. De exemplu, la restructurarea sferei de cercetare științifică din Germania de Est, legată de închiderea Academiei de științe a fostei RDG la sfârșitul anului 1991. Înnoirea profilării institutelor, a subdiviziunilor unor sfere aparte de activitate, crearea unor noi centre de cercetări științifice, corelarea tot mai intensă a cercetărilor institutelor științifice cu cele ale instituțiilor de învățământ superior au servit, pentru majoritatea din cei 24 mii de colaboratori științifici ai Academiei de științe, drept cauză a unor schimbări importante în activitatea lor științifică. Totuși, evaluarea activității Academiei, ce a atras după sine procesul de restructurare, era necesară pentru crearea în noile teritorii federale a unei sfere de cercetări științifice competitive și puternice. Mecanismele procesului de restructurare au fost elaborate cu succes. Numeroasele măsuri temporale și facilitățile sociale au contribuit la transferul colaboratorilor în alte structuri sau la recalificarea lor profesională.

În Germania există un plan social anume pentru realizarea unor astfel de acțiuni, care include, în particular, o finanțare specială a căutării unui nou loc de muncă pentru cei care au fost eliberați, precum și este creat un program social de integrare a savanților în universitățile din țară [8]. Necesitatea unor asemenea instrumente flexibile pentru perioada de tranziție este evidentă. Utilizarea lor ajută comunitatea științifică să evite emoțiile negative

privind activitatea de evaluare, s-o recepționeze nu ca pe un instrument de disponibilizare a colaboratorilor științifici, dar ca pe o posibilitate de evoluție ulterioară a carierei. Elaborarea și aplicarea unor astfel de instrumente, de asemenea, vor fi utile și pentru Republica Moldova.

Bibliografie

1. **Mark S.Frankel, Jane Cave.** *Evaluarea științei și oamenilor de știință.* Ch.: Tehnica-Info, 2002 (Tipogr. Centrală) - 241p.
2. **Dubrovskii S.** *Opredelenie kompetenczii ekspertov v metode parnyh sravnenii.* Moskva: Kibernetica, 1999, p.157-159.
3. **Evlanov S., Kutuzov V.** *Expertnie ocenki v upravlenii.* Moskva: Ekonomika, 1989, p.133-139;
4. **Haitun S.** *Problemy kollichestvennogo analiza nauki»,* Moskva: Nauka, 1989, p.280.
5. **Mihailov O.** *Ob ob'ektivnyh kriteriyah ocenki kachestva nauchnoi deyatel'nosti.* Naukovedenie. 2002. №3;
6. **Mihailov O.** *Czitiruemosti ucyionogo:vajnejshij li eto criterii kacestva ego nauchnoi deyatel'nosti.* Naukovedenie. 2001. №1.
7. **Soloviov V.** *Innovacionnaya deyatel'nost' kak sistemnyi process v konkurentnoj ekonomike,* Kiev: Feniks, 2004, 560 p.
8. **Şatalova N.** *Czena ocenki.* http://www.poisknews.ru/2006/09/17/cena_ocenki.html.

Recomandat spre publicare: 28.01.2010.